

Recenzent:

Dr hab. Elżbieta Jaszczyszyn, prof. UwB
Uniwersytet w Białymstoku
15-328 Białystok, Ul. Świerkowa 20A

Wydział Nauk o Edukacji
15-328 Białystok, Ul. Świerkowa 20

Recenzja rozprawy doktorskiej

Pani mgr Joanny Skowron nt.

„Percepcja słuchowa dzieci siedmioletnich a uczestnictwo w rytmice w klasie pierwszej szkoły podstawowej”

Ocena struktury i formalnej strony pracy

Recenzowana rozprawa doktorska przygotowywana została pod opieką naukową dr hab. Ireny Polewczyk (promotora pracy) oraz dr Dominiki Lenskiej (promotora pomocniczego).

Jest napisana w języku polskim. Początek dysertacji to – Oświadczenie autora pracy, w tym o m.in. samodzielnym jej przygotowaniu, nie naruszaniu praw autorskich, o braku w pracy doktorskiej informacji zdobytych w sposób niedozwolony oraz streszczenie w języku polskimi i w języku angielskim wraz ze słowami kluczowymi w tych językach.

Spis treści jest informacją, w jaki sposób autorka skonstruowała treści teoretyczne (zawarte w rozdziale 1, podpunkty od 1.1 do 1.3 wraz z podpunktami, s.10-93), sformułowała metodologiczne założenia do badań własnych (rozdział 2, s.94-115), przeprowadziła, opisała, zobrazowała i zsyntetyzowała analizy uzyskanych w badaniach danych (rozdział 3, 4, s.116-178). Treść pracy poprzedza wstęp (8-9) a kończy zakończenie (s.179-180) oraz bibliografia (s.181--189), spis tabel (s. 190-192), wykresów (s.193) oraz aneks (s.194). W pracy zamieszczono kwestionariusze narzędzi badawczych (s.195-212), schemat zajęć rytmicznych prowadzonych w ramach eksperymentu pedagogicznego (s.213-214) i fotorelację z zajęć rytmicznych (s.216). Dysertacja liczy 216 stron.

Uwagi ogólne

Pani mgr Joanna Skowron w swojej pracy doktorskiej podjęła tematykę związaną percepcją słuchową dzieci siedmioletnich i ewentualną skutecznością wpływu zajęć rytmicznych prowadzonych

w klasie pierwszej szkoły podstawowej w oparciu o metodę rytmiki Emila Jaques-Dalcroze'a na percepcję słuchową uczniów. Jako powód obrania opisanego w pracy projektu badań własnych podała:

- wyniki analiz testów gotowości szkolnej przeprowadzanych corocznie w przedszkolu (tu: oddziale przedszkolnym funkcjonującym w Szkole Podstawowej nr 3 im. Arki Bożka w Rydułtowach) oraz testów przeprowadzanych przez Poradnię Psychologiczno-Pedagogiczną w Wodzisławiu Śląskim (w ramach programu „Bezpieczny Rejs”),
- zmiany prawne w wyniku których w przedszkolach publicznych prowadzenie rytmiki przez instruktorów rytmiki zostało ograniczone (Ustawa z dnia 13 czerwca 2013 r. o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2013 r. poz. 827)

oraz

- obserwacje nauczycieli przedszkola i szkoły dotyczące rosnącej liczby dzieci przejawiających trudności w zakresie percepcji słuchowej.

W mojej opinii wskazane przez mgr Joannę Skowron powody przesądzają o tym, że podjęta problematyka warta jest badań i analiz w uwzględnionych przez nią kontekstach. Praca ma charakter diagnostyczno-weryfikacyjny.

W pedagogice wczesnej edukacji tematyka percepcji słuchowej uważana jest za ważną ze względu na proces rozwoju mowy dziecka (dźwiękowej formy porozumiewania się ludzi za pomocą języka) i powiązanie rozwoju mowy z myśleniem. Wpływa więc na sposób myślenia a sposób myślenia oddziałuje na język jakim posługuje się dany człowiek. Bierze się więc pod uwagę rozwój percepcji słuchowej wraz z kolejnymi etapami jakimi są: rozwój słuchu fizycznego, muzycznego oraz fonemowego. Doktorantka w swojej pracy uwzględniła to zagadnienie i w mojej ocenie rzetelnie przeprowadziła analizę literatury dotyczącą problematyki - zarówno tej uznawanej za historyczną, jak i aktualnej.

Moim zdaniem w swojej dysertacji Pani mgr Joanna Skowron w sposób wyczerpujący dokonała opisu teoretycznych podstaw badań własnych, tj.:

- rozumienia pojęcia „percepcja słuchowa” w ujęciu różnych autorów, teorii słyszenia, anatomii układu słuchowego oraz zagadnienie dźwięku charakteryzowanego jako zjawisko akustyczne,
- fizjologii słuchu i rozwoju percepcji słuchowej, diagnozy percepcji słuchowej w powiązaniu np. z rodzajem badań i sposobem badania,
- podziału zaburzeń percepcji słuchowej i przykładowych programów jej stymulacji dostępnych na rynku wydawniczym,

- rozwoju słuchu muzycznego w powiązaniu z edukacją muzyczną. Opisała teorię Edwina E. Gordona i koncepcje uczenia się muzyki (Carla Orfa, Zoltana Kodalya i Emila Jaques-Dalcroze'a) ze wskazaniem na tę ostatnią, w oparciu o którą skonstruowała projekt własnych badań eksperymentalnych,
- rozwoju edukacji muzycznej w kontekście historycznym,
- zmian w *Podstawie programowej* wychowania przedszkolnego (2008/2016/2017) oraz analiza zadań przewidzianych do realizacji na etapie nauczania początkowego.

W związku z tymi analizami chciałabym dowiedzieć się:

- czy Pani zdaniem w *podstawie programowej* wychowania przedszkolnego i na etapie edukacji wczesnoszkolnej zachowano ciągłość w zakresie wymagań (zasada stopniowania trudności) dotyczących (1) opanowywania przez dzieci umiejętności śpiewania piosenek, tańca i muzykowania, (2) dostrzegania zmian dynamiki, tempa i wysokości dźwięku utworu muzycznego, (3) tworzenia muzyki z wykorzystaniem instrumentów perkusyjnych oraz innych przedmiotów oraz (4) słuchania muzyki?
- Czy poszerzono (a jeśli tak to o jakie?) wymagania dotyczące umiejętności z zakresu wychowania muzycznego dzieci kończących cykl klas I-III?
- Czy dodałaby Pani jakieś umiejętności, aby doskonalić percepcję słuchową czy pozostałaby Pani przy zadaniach zaproponowanych w *Podstawie programowej* dla klas I-III szkoły podstawowej?

Autorka recenzowanej pracy doktorskiej poddała weryfikacji problem wpływu rytmiki prowadzonej w oparciu o metodę Emila Jaques-Dalcroze'a na poziom i umiejętności w różnych zakresach percepcji słuchowej uczniów w klasie pierwszej szkoły podstawowej. W tym zakresie mamy do czynienia z badaniami eksperymentalnymi.

Drugi wątek prezentowanych w dysertacji badań wiąże się z poznaniem opinii nauczycieli przedszkola, instruktorów rytmiki oraz nauczycieli nauczania początkowego na temat znaczenia i wpływu zajęć rytmicznych na rozwój dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym. W tym postępowaniu badawczym mamy do czynienia z badaniami ankietowymi.

Opis procedury badawczej jest zgodny z przyjętą w pedagogice strukturą. Pani mgr Joanna Skowron w mojej ocenie trafnie posłużyła się w swoich badaniach metodą eksperymentu pedagogicznego i sondażu diagnostycznego (s.101). Adekwatnie do nich dobrała techniki i narzędzia badawcze. Posłużyła się też statystyką opisową (miarami liczebności, tendencji centralnej oraz rozproszenia). Analizę porównawczą pomiędzy dwoma i trzema grupami wykonano odpowiednio za pomocą testu U. Manna-Whitneya oraz Kruskala-Wallis. Związek pomiędzy zmiennymi ilościowymi przeprowadzono posługując się analizą korelacji (s.115).

Na podstawie wykonanych analiz autorka dysertacji sformułowała adekwatne do uzyskanych wyników wnioski.

Oryginalność rozwiązania naukowego

Przekonanie o potencjale tkwiącym w metodzie Emila Jaques-Dalcroze'a i projekt zbadania percepcji słuchowej dzieci w kontekście ich uczestniczenia w zajęciach rytmicznych stanowi moim zdaniem nie tylko przyczynek do uzupełnienia dotychczasowej wiedzy na ten temat, ale i podstawę do uzasadnienia rangi, jaką przypisuje się tej metodzie w pracy z dziećmi.

Badania podjęte przez doktorantkę uznaję za oryginalne i istotne z punktu widzenia wiedzy naukowej, pedagogicznej jak i dydaktyki szczegółowej (metodyki nauczania na etapie edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej).

Pani mgr Joanna Skowron w obszarze teoretycznym dokonała wyczerpującej analizy w zakresie literatury przedmiotu dotyczącej percepcji słuchowej (s.10-34) i powiązanego z nią rozwoju słuchu muzycznego i edukacji muzycznej (s.34-93). Oceniając proporcje poszczególnych rozdziałów mogę stwierdzić, że autorka poświęciła tym zagadnieniom zbliżoną ilość miejsca. Po opisanu istotnych dla podbudowy teoretycznej wątków, przechodzi ona do istotnej części tej dysertacji, opisując metodologię badań własnych.

Pragnę zauważyć, że podjęta przez Panią magister problematyka wymagała czasu, przeprowadzenia wnikliwych analiz, wymagających od niej aktualnej i wcześniejszej wiedzy z zakresu teoretycznych podstaw badań (percepcji słuchowej, rozwoju słuchu muzycznego oraz różnych propozycji teoretycznych i rozwiązań praktycznych dotyczących organizacji edukacji muzycznej) ujętych z różnych perspektyw. Umiejętnie powiązała „to, co ważne” w procesie wspierania rozwoju percepcji słuchowej dzieci z ideą edukacji muzycznej.

Na podkreślenie zasługuje fakt dotarcia do osób badanych (uczniów, nauczycieli przedszkola, instruktorów rytmiki, nauczyciela szkoły podstawowej) oraz doboru adekwatnych do problematyki badan dokumentów i narzędzi badawczych. Przeprowadzenie badań wymagało od doktorantki także znajomości warunków przedszkolnych/szkolnych oraz kontrolowania czynników związanych z środowiskiem, w którym przeprowadziła ona badania eksperymentalne i sondażowe. Dobór grupy badanej jako poprawny (celowo-losowy).

Praca doktorska mgr Joanny Skowron w mojej ocenie stanowi istotne na gruncie teoretycznym, empirycznym i aplikacyjnym opracowanie dotyczące percepcji słuchowej dzieci siedmioletnich w powiązaniu z uczestniczeniem/brakiem uczestnictwa w zajęciach rytmicznych, rozwiązaniami prawnymi i ogólnie przyjętą praktyką silnie powiązaną z pomysłem realizacji zajęć rytmicznych z dziećmi.

Pani magister sformułowała dwa problemy główne a do nich problemy szczegółowe (s.95-97). W przypadku pierwszej części badań (eksperymentalnych) - poszukiwała odpowiedzi na pytania dotyczące poziomu percepcji słuchowej dzieci z grupy eksperymentalnej (E) i kontrolnej (K), zakresów percepcji słuchowej badanych grup dzieci w jakich uzyskały one najlepszy i najgorszy wynik w preteście i postteście, zakresów percepcji słuchowej w których uwidoczniła się największa i najmniejsza różnica pomiędzy wynikami posttestu w badanych grupach (E) i (K), poszukiwała korelacji pomiędzy poszczególnymi zakresami percepcji słuchowej w grupie (E) i (K) w preteście. Zbadła czy czas wykonania zadań przez badane dzieci w preteście miał wpływ na poziom jego wykonania oraz określiła czas wykonania zadań przez badane dzieci w postteście percepcji słuchowej w grupie (E) i (K). Diagnozie podlegały też zachowania uczniów na początku i na końcu eksperymentu w klasie eksperymentalnej.

W przypadku drugiej części badań (sondażowych) poszukiwała informacji dotyczących II.1) opinii nauczycieli przedszkola w sprawie osób, które powinny prowadzić rytmikę w przedszkolu (nauczyciele czy specjaliści?). *Jaka jest opinia Pani na temat miejsca specjalistów w placówkach edukacyjnych (czy powinni prowadzić zajęcia z dziećmi, jeśli tak, to (jakie?). Czy scedowanie zajęć na specjalistów nie powoduje odbieranie nauczycielom zadań, co doprowadzi w przyszłości do zdegradowania nauczycieli przedszkoli ponownie do roli „opiekunów/opiekunek przedszkolnych”? W przypadku nauczycieli w szkole może spowodować pozbawienie możliwości nauczania np. muzyki, plastyki, wychowania fizycznego? Czy nadchodzi czas specjalizacji i oczekiwanie bardzo dobrego przygotowania nauczycieli także w jakimś wybranym wąskim zakresie (np. gry na instrumencie, znajomości języka obcego na poziomie certyfikowanym, matematyki, przyrody)?*

Pani magister zebrała opinie ankietowanych nauczycieli przedszkola oraz instruktorów rytmiki i porównała opinie obu grupy na temat II.2) wieku, w którym rytmika powinna być prowadzona, II.3) elementów i częstotliwości ich ćwiczenia podczas zajęć rytmiki, II.4) zakresów percepcji słuchowej i stopnia ich rozwijania dzięki rytmice, II.5) konsekwencji braku rytmiki w szkole, II.6) ograniczeń w prowadzeniu rytmiki, II.7) stosunku dzieci do rytmiki wraz z trudnościami jaki im sprawia.

W przypadku grupy badanych instruktorów rytmiki zostali oni poproszeni o wyrażenie opinii na temat II.8) zmian w zachowaniu dzieci i zmian w pracy podczas prowadzenia zajęć rytmiki na przestrzeni lat.

Pani mgr Joanna Skowron porównała zebrane przez siebie opinie nauczycieli przedszkola z opiniami instruktorów rytmiki na temat II.9) występowania elementów rytmiki i częstotliwości ich realizacji w czasie trwania zajęć, II.10) wpływu zajęć z rytmiki na wybrane obszary, II.11) konsekwencji braku rytmik w przedszkolach, II.12) rodzaju trudności jakie napotykają dzieci w trakcie uczestnictwa w zajęciach rytmiki.

Autorka pracy doktorskiej poznała II. 13) opinię nauczyciela nauczania początkowego, który na co dzień uczy dzieci z klasy eksperymentalnej na temat wpływu zajęć rytmicznych na funkcjonowanie

uczniów w klasie (szczególnie zachowanie, osiągnięcia edukacyjne, szczególnie poziom percepcji słuchowej i czytania).

Pani mgr Joanna Skowron poznała opinię instruktora rytmiki prowadzącego eksperyment pedagogiczny w klasie (E) na temat funkcjonowania uczniów na zajęciach rytmicznych (szczególnie integracji w grupie, gry na instrumentach perkusyjnych, ćwiczenia reakcji na muzykę, koordynacji słuchowo-ruchowej, praktycznej znajomości wartości nut, tworzenia akompaniamentów oraz śpiewu). Instruktor wyraził też opinię w kwestii umiejętności wykonania zadań do końca czy motywacji do ich wykonania.

Tak zaplanowany proces analiz danych uzyskanych dzięki ankietom skierowanym do trzech grup zawodowych w mojej ocenie nosi znamiona oryginalności prezentowanego w dysertacji pomysłu badań i ich realizacji.

W mojej ocenie mocną stroną recenzowanej pracy jest zaprojektowanie przez Panią mgr Joannę Skowron własnych, oryginalnych badań z zastosowaniem zróżnicowanych metod, technik i narzędzi badawczych oraz przyjętej strategii postępowania badawczego. Chciałabym w tym miejscu podkreślić wagę badań diagnostyczno-weryfikacyjnych dla pedagogiki jako empirycznej nauki społecznej. Uznaję, że doktorantka odpowiedziała na fundamentalne dla tych badań pytanie – kogo i w jakim stopniu dotyczą wyniki, które uzyskano w badaniu? Sformułowała w poznawczo uprawniony sposób twierdzenia dotyczących osiągnięć dzieci z klasy eksperymentalnej w zakresie osiąganego przez nie poziomu percepcji słuchowej (w tym zakresów percepcji słuchowej, tj.: tworzenie rymów, rozpoznawanie aliteracji, synteza fonemowa pseudostów, opozycja spółgłoskowa - miejsca artykulacji, opozycja spółgłoskowa – stopnia zbliżenia narządów mowy). Co cenne, ustaliła zakresy sprawiające największe trudności w grupie eksperymentalnej (tworzenie aliteracji – głosek w wygłosie, pamięć fonemowa). Badania pokazały, że wyniki dotyczące trudności badanych dzieci, są wyższe niż w grupie kontrolnej i uczniowie osiągnęli je w większej liczbie zakresów niż uczniowie z klasy kontrolnej.

Uzyskane wyniki skłaniają do podjęcia akcji informacyjnej na temat skuteczności „stymulacji zajęciami rytmicznymi, które wpływają na poziom percepcji słuchowej uczniów i jednocześnie na stopień opanowania poszczególnych zakresów tej percepcji” (s.174).

Ogólna wiedza w dyscyplinie pedagogika

Uważam, że Pani magister Joanna Skowron w sposób przemyślany, obszerny i wyczerpujący opisała zawarte w pracy zagadnienia o charakterze pedagogicznym. Wysoko oceniam jej umiejętności wyboru i analizy bardzo obszernego materiału o charakterze teoretycznym jak i empirycznym. Ma to przełożenie na wykonane przez Nią kwerendy literatury pedagogicznej w oparciu o które napisała pracę doktorską.

Nadmienię, że teoria została przedstawiona w sposób świadczący o gruntownym zbadaniu materiałów źródłowych. Pani magister adekwatnie do tematu wybrała literaturę dotyczącą projektowanych badań (bibliografia liczy 139 pozycji.) Opisała różne podejścia do badanej problematyki. Znaleziona literatura ma różną formę (książki, artykuły, itp.). Ich treść przedstawiła w sposób obiektywny, wystrzegając się wartościowania.

Reasumując uważam, że mgr Joanna Skowron wykazała się:

a) znajomością wykorzystanych w pracy teorii, umiejętnością analizowania mechanizmów wyjaśniających opisywane zagadnienia i stworzenia na tej podstawie projektu badawczego własnego autorstwa,

b) wkładem naukowym w rozwój wiedzy teoretycznej na temat percepcji słuchowej, w tym powiązania jej rozwoju z uczestnictwem badanych dzieci w klasie pierwszej szkoły podstawowej w zajęciach rytmicznych,

c) wskazaniem aplikacyjności przeprowadzonych badań.

Umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej

W mojej opinii magister Joanna Skowron zaprezentowała wymagane kompetencje badawcze w obszarze projektowym oraz realizacyjnym. Moją uwagę zwróciła umiejętność dokonywania analizy opisywanych zagadnień w sposób, który wskazuje na dokładność, wnikliwość oraz znajomość badanych zagadnień. Doktorantka potrafi odnieść się w sposób bezstronny do uzyskanych rezultatów, co pozwoliło jej na zidentyfikowanie także trudności, w tym braku zajęć rytmicznych w wielu przedszkolach województwa Śląskiego (zob. s. 41 pracy doktorskiej).

Konkluzja:

Uważam, że rozprawa doktorska autorstwa Pani magister Joanny Skowron nt. „*Percepcja słuchowa dzieci siedmioletnich a uczestnictwo w rytmice w klasie pierwszej szkoły podstawowej*” spełnia warunki określone w art.13 ust.1 ustawy z dnia 14 marca 2003r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U.2017.1789 j.t. z późn. zm.). Wzmiankowana praca stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego oraz wykazuje ogólną wiedzę teoretyczną Kandydatki w dyscyplinie pedagogika oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.

Wnoszę o dopuszczenie mgr Joanny Skowron do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Ehbiera Jankowsky